

מעניני דיומא תולעים והתענית - שיעור 813

- I. בענין התולעים בדגים** שנקרא בלע"ז **Anisakis** יש סוכרים דאין איסור בדבר דמיניה קא גדלי או מינה גבלי כמו שכתב הגמרא (חולין ס"ז:) והשו"ע (פ"ד - ט"ז) והערוך השלחן (פ"ד - פ"ט) אמנם אם הם נמצאים במעיים מדעלמא קאתו ואסורים בשם שרץ המים עליהם ומפורסם שרובם של גדולי ארץ ישראל אוסרים מאיסור תורה או ספק איסור תורה והם רב אלישיב, רב ואזנר, רב קניבסקי, רב שטרנבוך, ורב קערעליץ וכן אומרים בשם רב דוד פיינשטיין שנתגלה לנו שתולעת זו נמצא במעיים ונתפשט לבשרו של הדג שלא ידוע בדורות הקדמונים מ"מ יש כמה גדולים הפוסקים שאין איסור בדבר ולכן למעשה יש חיוב לבדקם כמו שאנו בודקים הירקות ושמעתי שאין זה טירחה גדולה
- II. תענית י"ז בתמוז** בא לכפר על חטא העגל שנעשה בו ביום ונשתברו בו הלוחות ובטל התמיד בבית ראשון והוקבעה ירושלים בבית שני ושרף אפוסטמוס הרשע את התורה ומ"מ אף שתלוי ברצון כבר רצוי וקיבלו עליהם ישראל מדור דור להתענות בהן
- III. ג' התעניות חוץ מט' באב מותרים ברחיצה וסיכה ונעילת הסנדל** ותשמיש המטה וא"צ להפסיק בהם מבעוד יום (תק"ג - ז) ובעל נפש יחמיר בכולן כמו בט"ב חוץ מנעילת הסנדל ותשה"מ אם ליל טבילתה (מ"ב ו) ודעת השל"ה דבעל נפש צריך להפסיק מבעוד יום ואפשר דיש להחמיר ב"ז בתמוז ובעשרה בטבת כמו מר"ח עד התענית (א"ר ופמ"ג שהובא בבה"ל תקנ"א - ד"ה מר"ח) ועיין בדעת תורה (תקנ"א - ז ד"ה וע"ט) דאין לנהוג כימי התענית האיסורים של מר"ח עד התענית כמו כיכוס ותספורת וכשר ויין כליל התענית וטעות דפוס בא"ר ע"ש
- IV. נישואין כליל התענית - עיין באג"מ** (ה - קס"ח) שכתב דיש להקל משום דלדעת הבעל המאור (תענית י"ח) דאין אומרים עננו כלילה משום שהתענית מתחיל מבקר אמנם הרי"ף ורמב"ן ורש"י חולקין עליו שמתחיל כלילה מ"מ במנהג הולכין אחר המקל משמע דאין צריך להחמיר מטעם בעל נפש או מטעם מר"ח עד ט' באב כליל התענית ועיין באג"מ (ה"ע ז - י"ג)
- V. רחיצה בחמין ביום התענית - עיין בשער הציון** (תק"ג - ח) דהביא הפמ"ג דאסור בחמין אבל מותר בצונן וקשה לדבריו דצריך להיות אסור אפילו בצונן מדין מר"ח עד התענית ולכן יותר טוב לרחוץ בחמין כלילה או בפושרין ביום (ד"ע) ואפשר דשאני מקוה דאין נוהגין איסור כנגדו אפילו ביום בחמין
- VI. רחיצת הפה במים יש להתיר במקום צער** רק שיזהר ביותר לכפוף ראשו ופיו למטה ובמקום צער גדול מותר אפילו בט' באב (מ"ב תקס"ז - ה"א) וכן מותר לצחצח השיניים במכרשת במקום צער (שו"ת מנחת יצחק ז - ק"ט)
- VII. יש מחמירים שלא לשמוע כלי זמר ונגינה אפילו בטייפ** (פסקי תשובות תק"ג - ו בשם הקיצור שו"ע) וה"ה ריקודין כמו מר"ח עד התענית
- VIII. בתספורת וכיכוס בגדים יש להחמיר** אם יש דין מר"ח עד התענית מ"מ צ"ע בזה
- IX. בשר ויין כליל התענית נכון להחמיר** מ"מ לסעודת מצוה ודאי מותר
- X. תרופות מותר לחולה** ואם צריך לבלוע במים צריך לעשותו מר (אג"מ ג - ה"א) ואין להתיר במים אלא באופן שאם לא לקחתה יגיע למי שפטור מהצום
- XI. חולה וכל מי שפטור מן התענית הותרה לגמרי** ואין צריך לצום תענית שעות אף אם יש ביכולת לצום שעות (תקנ"ד - ו) ומיהו נוהגין להתענות והמקיל לא הפסיד וכ"כ הערוך השלחן וע"ע במ"ב (י"ד) שצריך לצום תענית שעות
- XII. קטנים אפילו בן י"ב שנה אינו מחויב לצום תענית שעות** מ"מ ראוי לחנכם שלא יאכלו רק כדי קיום הגוף ולא ממתקים ושאר מיני עינוגים ואם לקחם מעצמם אין צריך למחות (מ"ב תק"ג - ה)
- XIII. עוברות ומיניקות שמצטערות הרבה אין להתענות בג' התעניות** אלא שנהגו להחמיר (רמ"א תק"ג - ה) ואם מרגשת חולשה אין להחמיר (מ"ב ג) ויש מקילים אפילו אינן מצטערות ויש מקילים בכל הנשים שיכולין ללדת עוד וצ"ע בקולות אלו
- XIV. תפלת עננו לחולה או קטן - עיין בבה"ל** (תקס"ה - ד"ה צין) דיחיד שאינו מתענה

אין לומר עננו בשום פנים כהמאמר מרדכי ודלא כהב"ח אמנם המ"ב (תקס"ח - ג) כתב שמי שאכל יכול לומר עננו ביום "התענית הזה" ועיין בשו"ת שבט הלוי (ה - ס - ז) שמתרץ דבסימן תקס"ח מיירי ששכח ואכל ועיקר התענית עוד עליו ובסימן תקס"ה מיירי שאינו מחויב בהתענית ולכן כן העיקר לקטן ולחולה דאינם אומרים עננו

XV. אכילה קודם עלות השחר (4:12) ולא דוקא אלא חצי שעה קודם (3:26) (מ"ב פ"ט - כ"ז) ואם התחיל לאכול פת או מזונות קודם חצי שעה מותר להמשיך עד עלות השחר ואם ישן שינת קבע אינו אוכל א"כ התנה לאכול ולשתות מקודם וא"צ תנאי אם רגיל לשתות אחר השינה (מ"ב תקס"ד - ו)

XVI. לעולה לתורה אין לקרות למי שאין בדעתו להשלים התענית (מ"ב תקס"ו - כ) אבל לשחרית מותר אם היום בלאו הכי צריך לקרות בתורה ויש מחמירין דיש חשש ברכה לבטלה ויש מקילין דהברכה מפני כבוד הציבור (מ"ב כ"ב) אמנם דעת החת"ס (ק"ז) דתענית ציבור הרי הוא יום שחייב בקריאת התורה ואפילו אין כלל מתענים חייבים לקרות בתורה ומ"מ ספק ברכות להקל ולכן צריך לקרות דוקא המתענים וה"ה להבעל קורא לקרות ויחל אמנם להוצאה והכנסה ולהגבהה ולגלילה מותר לתת למי שאינו מתענה (פסקי תשובות תקס"ו - ז)

XVII. מי ששכח ובירך על המאכל או משקה בתענית ונזכר מהתענית

(א) לא תשא את שם ה' אלקיך לשוא

1. להרמב"ם (ברכות ה - ט"ו) דאורייתא וכן פסק השו"ע (ר"ט"ו - ז)
2. ולתוספות (ר"ה ל"ג) שהוא אסמכתא בעלמא והוא דרבנן וכן פסק הפרי חדש (ק"ח) וחזו"א (קל"ז - ו) ועיין במ"ב (ר"ט"ו - סק"ב) השם בלא ברכה אפילו בלעז לדברי הכל דאורייתא
3. לשיטת הרמב"ם אוכל או שותה פחות מכשיעור שלא יעבור על איסור דאורייתא וראיה משבת (ד) דהדביק פת בתנור התירו לו לרדותה קודם איסור סקילה (ר"ז - ו) אבל לשיטת התוספות טוב שלא לשתות כי הוא שוגג על דרבנן וזה טוב יותר ממזיד על דרבנן ושכ ואל תעשה עדיף

(ב) יש מחלוקת אם יכול לטעום בתענית

1. שיטת הר"ן בשם הרא"ה דשיעור איסור אכילה בתענית הוא ככותבת והובא בב"י (תקס"ח) וכן כתב השו"ת צמח צדק בשער המילואים (ח)
2. שיטת העקרי הד"ט שאסור לטעום כלל בתענית ולכן יש כאן ספק איסור בתענית ואין ספק מוציא מידי ודאי איסור דלא תשא

(ג) לומר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד

1. השו"ת פנים מאירות (ג - ט) הוא מחיקה על ברכה לבטלה ועוקר האיסור לגמרי
2. הערוך השלחן (סוף ר"ו) רק בגדר סליחה ולא מחיקה
3. החזו"א (קל"ז - ו) מחיקת האיסור כיון שהוא רק דרבנן
4. טועם ופולט דלכמה פוסקים לא הוי ברכה לבטלה (תשובות והנהגות ה - עכ"ט)
5. ועיין ברמ"א (ר"ט"ה - ה) בענין הבדלה וברמ"א (תקט"ו - ה) בענין מוקצה
6. ועיין ביביע אומר (י"ד ז - ה) לענין מאכלי חלב ובבשר בשבוע שחל בו ת"ב ועל מאכל האסור מצד עצמו

XVIII. התשובה היא העיקר ולא התענית - עיין ברמב"ם (תענית ה) דעיקר מטרת הצום

כדי לפתוח דרכי התשובה ועיין במ"ב (תקמ"ט - ה) דאין התענית אלא הכנה לתשובה ואותם האנשים שכשהם מתענים עוסקים בדברים בטלים תפשו הטפל והניחו העיקר וכ"כ הגר"ח מבריסק אם אין תשובה חסר בקיום עיקר חפצא דצום ולכן לא רצה לגזור צום עבור אחינו בני רוסיא ולא להקל באנו על כח התענית אלא להחמיר בחיוב תשובה ולפיי"ז אף האנשים הפטורים מלהתענות אינם פטורים מחיוב התשובה שיש על כל הציבור ועוד הג' תעניות בזמנים אלו הם מנהג (רמז"ס ה - ה) אמנם התשובה היא מצות עשה בכל עת (תשובות והנהגות ג - ק"ד)

XIX. לכן יש חיוב על כל אחד ואחד לקבל עליו לתקן רק דבר אחד כמו בלימוד

התורה או בתפלה או בגמילת חסדים וכדומה ורק דבר קטן שהוא בטוח שיכול לקיים ויהיה לו ולכל משפחתו ולכל קהל ישראל לזכות גדול להביא הגואל צדק במהרה בימנו